

БОГДАНОВ
Вячеслав Леонідович –
академік НАН України,
головний учений секретар
НАН України

ПРО ХІД РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ НАН УКРАЇНИ НА 2014–2023 РОКИ ТА ЗАТВЕРДЖЕННЯ ПЛАНУ ЗАХОДІВ З ЇЇ ВИКОНАННЯ НА ПЕРІОД 2019–2023 РОКІВ

Стенограма виступу на засіданні Президії
НАН України 10 квітня 2019 року

У виступі розглянуто найважливіші результати реалізації протягом 2014–2018 рр. Концепції розвитку Національної академії наук України на 2014–2023 роки та наведено інформацію про хід виконання Плану з реалізації завдань і заходів Концепції.

Шановні члени Президії НАН України!

На виконання рішення Загальних зборів НАН України від 18 квітня 2013 р. було розроблено та схвалено Концепцію розвитку Академії на 2014–2023 роки. З метою забезпечення її виконання п'ять років тому було затверджено План заходів на 2014 рік та на перспективу до 2018 року з реалізації завдань і заходів Концепції. Таким чином, уже збігла фактично половина терміну виконання Концепції і сьогодні вашій увазі пропонується проміжний звіт про її реалізацію та план заходів на наступний п'ятирічний період. Детальну інформацію про підсумки виконання відповідних заходів наведено в додатку до відповідної постанови Президії НАН України, а я зупинюся лише на окремих моментах.

Загалом протягом 2014–2018 рр. зусиллями секцій, відділень та установ Академії було досягнуто чимало позитивних результатів за визначеними цими документами дванадцятьма стратегічними напрямками. Зокрема, першочергове значення надавалося забезпеченню реалізації статусу НАН України як вищої державної наукової організації, насамперед організації та координації наукових досліджень, а також виконанню Академією науково-експертних функцій.

НАН України брала участь у створенні Міжвідомчої ради з координації фундаментальних і прикладних досліджень, забез-

печувала діяльність Ради президентів академій наук, Експертної ради з питань оцінювання тем фундаментальних науково-дослідних робіт, а також інших науково-координаційних органів, яких зараз налічується понад 130. Науковці Академії становили більш ніж половину членів нового дорадчого органу при Уряді — Наукового комітету Національної ради з питань розвитку науки і технологій.

Протягом останніх п'яти років установи Академії надали на замовлення різних органів державної влади близько 8000 науково-експертних висновків з різних питань суспільного розвитку та проектів законодавчих актів, в ініціативному порядку подали багато інформаційно-аналітичних матеріалів. Було підготовлено шість національних доповідей з ключових проблем сучасної України.

Вживалися заходи з підвищення ефективності наукових досліджень, вдосконалення форм і методів їх організації та фінансування. Протягом 2014–2018 рр. розпочато реалізацію 18 нових цільових програм наукових досліджень НАН України. На сьогодні виконуються 24 такі програми, більшість з яких присвячена міждисциплінарним проблемам, а загалом програмно-цільова і конкурсна тематика становить близько половини від загальної кількості науково-дослідних робіт. З метою удосконалення роботи з планування наукових досліджень і контролю за їх виконанням було оновлено відомчу нормативну базу, що визначає порядок формування тематики наукових досліджень та організацію академічних цільових програм наукових досліджень і цільових наукових та науково-технічних проектів.

Докладалися зусилля для розвитку інноваційної діяльності в Академії та посилення зв'язків з виробництвом.

У 2016 р. Президія НАН України прийняла рішення щодо реформування діяльності Академії для ефективного наукового супроводження реалізації пріоритетів економічного розвитку держави. На виконання цього рішення було визначено можливості академічних установ щодо вирішення конкретних актуальних науково-технічних і соціально-економічних

проблем галузей економіки та соціальної сфери. Для ознайомлення потенційних споживачів із сучасними науково-технічними розробками установ НАН України підготовлено українською і англійською мовами друкований та електронний каталоги, які містять детальний опис понад 500 таких розробок. Подальшого розвитку набуло співробітництво з міністерствами і відомствами, великими виробничими та фінансово-промисловими структурами. Також важливим стало започаткування у 2015 р. цільової програми НАН України «Дослідження і розробки з проблем підвищення обороноздатності і безпеки держави».

Протягом 2014–2018 рр. провадилася певна оптимізація мережі наукових установ і організацій відповідно до показників їх діяльності. У 2016 р. було прийнято рішення про доцільність припинення функціонування понад 20 академічних організацій, на виконання якого вже ліквідовано 7 наукових установ, скорочено або реорганізовано 220 структурних підрозділів в установах.

Того самого, 2016, року було розроблено та введено в дію нову методикою оцінювання ефективності діяльності наукових установ Академії. Результати оцінювання за цією методикою мають стати основою подальшої оптимізації мережі наукових установ та вдосконалення їх структури. Для організаційного забезпечення процесу оцінювання створено спеціальний структурний підрозділ — Офіс оцінювання діяльності наукових установ НАН України. Протягом трьох останніх років було оцінено 94 наукові установи та майже 800 їх наукових підрозділів. У поточному році перший цикл оцінювання установ буде в основному завершено.

Подальшого розвитку набула взаємодія з освітянською галуззю. Зараз працюють 12 наукових і навчально-наукових установ подвійного підпорядкування — НАН України та МОН України, понад 250 спільних лабораторій, філій кафедр, науково-навчальних центрів. Два роки тому за ініціативою НАН України та МОН України було створено Київський академічний університет, і зараз він розгортає роботу з під-

готовки кадрів для установ Академії за магістерськими та аспірантськими програмами.

Важливе місце в діяльності Академії посідало питання кадрового забезпечення установ та розв'язання соціальних проблем науковців. На постійній основі вживалися заходи щодо надання молодим дослідникам державних та академічних грантів, премій та стипендій. Минулого року було запроваджено нову форму підтримки молодих вчених, а саме, на конкурсній основі створено 10 молодіжних лабораторій та 20 груп молодих дослідників. Річний обсяг їх фінансування становить, відповідно, 1 млн грн та 600 тис. грн. Створено Раду молодих вчених НАН України, ради молодих вчених при відділеннях та в установах Академії. Для забезпечення функціонування аспірантури близько 100 академічних установ отримали ліцензії на право провадження освітньої діяльності. Реалізовано низку заходів з поліпшення соціального забезпечення науковців. Зокрема, за рахунок реалізації інвестиційних договорів за останні 4 роки було надано 235 службових квартир. На базі Лікарні для вчених створено Центр новітніх медичних технологій НАН України. Розпочалося суттєве оновлення його клінічної бази.

З великими труднощами, на жаль, реалізовувалися розділи Концепції, присвячені належному фінансовому, матеріально-технічному та інформаційному забезпеченню досліджень, підвищенню ефективності використання майнового комплексу Академії. Причини цього всім відомі, тому на них я детально зупинятися не буду. Зазначу лише, що після вкрай складних 2014–2016 рр. ситуація з фінансуванням Академії в останні два роки дещо стабілізувалася. Цьому особливо сприяло запровадження минулого року за ініціативою НАН України, яку було підтримано Міністерством фінансів України, нової бюджетної програми 6541230 «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» обсягом 500 млн грн. Ця бюджетна програма дозволила надавати суттєву адресну підтримку науковим підрозділам, які за результатами оцінювання здобули найвищу категорію, забезпечити збільшення

асигнувань на виконання найважливіших академічних програм і проектів, запровадити нові форми підтримки робіт молодих дослідників, про що вже йшлося. Дуже важливим є й те, що в рамках цієї програми вдалося відновити придбання новітнього та модернізацію наявного унікального наукового обладнання.

Здійснювалися послідовні кроки для подальшого розвитку науково-видавничої діяльності. Досить успішно реалізовувалися видавничі проекти за напрямками «Енциклопедичні видання», «Наукові видання», «Українська наукова книга іноземною мовою», «Наукова книга. Молоді вчені». Проводилася робота з включення академічних періодичних видань до глобальних індексів цитування. Зараз наукові видання Академії становлять 13% загальної кількості періодичних наукових видань в Україні. Водночас наші журнали становлять 60% вітчизняних видань, що входять до бази даних Scopus, та 40% наукових видань, що входять до бази Web of Science.

Забезпечувався розвиток міжнародного наукового і науково-технічного співробітництва. Певним чином розширилася практика реалізації спільних конкурсів з паритетним з іноземними партнерами фінансуванням у рамках відповідних двосторонніх угод. Так, у 2015 р. започатковано конкурс спільних наукових проектів НАН України та НАН Білорусі. У 2016 р. було підписано Рамкову угоду з підтримки дослідницької діяльності між Генеральним директором Об'єднаного дослідницького центру Європейського Союзу і НАН України, яка надає ученим Академії можливість використовувати потужну науково-технічну базу цього Об'єднаного центру, яка включає 6 наукових центрів та 42 дослідницькі лабораторії. На 2019 р. заплановано проведення конкурсу спільних наукових проектів з Німецьким дослідницьким товариством. Установи НАН України беруть досить активну участь у Рамковій програмі Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт-2020» та програмі НАТО «Наука заради миру і безпеки», хоча потенціал такого співробітництва повною мірою ще не реалізовано.

Значно поліпилася нормативно-правова база діяльності НАН України. Приведено у відповідність до нового Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» Статут НАН України, який схвалено на сесії Загальних зборів НАН України у 2016 р. З урахуванням нового закону та Статуту НАН України розроблено й затверджено відомчі нормативні документи, які регламентують діяльність секцій, відділень та наукових установ НАН України.

Суттєво поліпшено роботу з популяризації результатів діяльності Академії, що важливо для належного сприйняття науки суспільством, зростання престижу наукової праці. Зокрема, було успішно здійснено цілий ряд важливих загальнодержавних заходів з відзначення минулого року 100-річного ювілею НАН України.

Шановні колеги!

Безумовно, далеко не всі заходи, передбачені Концепцією розвитку НАН України, виконано в повному обсязі. Окремі з них реалізовано зі значним запізненням. Пов'язано це, головним чином, з хронічним недофінансуванням Академії, загалом недостатнім рівнем підтримки її діяльності з боку держави. Проте виконання Плану на 2014 рік та на перспективу до 2018 року з реалізації завдань і заходів Концепції розвитку Національної академії наук України на 2014–2023 рр. пропонується визнати в основному успішним. Слід зазначити, що цьому сприяли постійний моніторинг та регулярний розгляд стану його реалізації на засіданнях Президії НАН України, за результатами яких План коригувався та оновлювався.

Щодо завдань на наступний період. Проектом Плану заходів на 2019–2023 роки з реалізації Концепції передбачається чимало важливих кроків. Зокрема, у сфері координації наукових досліджень — це забезпечення становлення діяльності та подальшої ефективної роботи Міжвідомчої ради з координації фундаментальних і прикладних досліджень, продовження перегляду мережі та оновлення складу дорадчих консультативних органів НАН України, зокрема з якнайширшим за-

лученням представників галузевих академій наук та освітянської сфери.

Важливим для збільшення обсягів програмно-цільової тематики є зняття мораторію на формування та реалізацію нових державних цільових науково-технічних програм. Для підвищення ефективності реалізації бюджетної програми 6541230 найближчим часом буде запроваджено окреме Положення про конкурсний відбір науково-дослідних робіт за цією програмою. Планується розробити систему стимулювання публікаційної активності наших науковців. Значні сподівання ми покладаємо і на ефективну роботу Національного фонду досліджень, який зараз перебуває в процесі створення. До речі, з 30 науковців, які увійшли до складу Наукової ради Національного фонду досліджень, 16 представляють Академію.

Заходи з реалізації Концепції спрямовано і на істотне посилення інноваційної діяльності та зв'язків з виробництвом. Передбачається визначити з урахуванням державної стратегії розвитку науки, технологій та інноваційної діяльності і затвердити пріоритетні напрями науково-технічної та інноваційної діяльності Академії. В рамках наукового забезпечення вирішення найважливіших загальнодержавних проблем низку заходів Плану спрямовано на розширення участі НАН України у підвищенні обороноздатності та безпеки країни, в тому числі розроблення у 2019 р. нової академічної програми з цього важливого напрямку, науково-технічний супровід базових галузей (енергетика, ядерна енергетика, сільське господарство тощо). Важливим чинником розвитку інноваційної діяльності на регіональному рівні має бути посилення науково-експертної, моніторингової та пропагандистської діяльності регіональних наукових центрів Академії.

За розділом «Оптимізація мережі наукових установ і організацій відповідно до показників їх діяльності» значна увага приділятиметься впорядкуванню підприємств дослідно-виробничої бази та використанню, відповідно до рекомендацій Заключного звіту незалежно-

го європейського аудиту національної системи досліджень та інновацій України, методики оцінювання ефективності діяльності наукових організацій.

Заплановано подальше удосконалення нормативно-правової бази діяльності Академії. Значна частина заходів Плану покликана стимулювати міжнародне наукове і науково-технічне співробітництво, активізувати науково-видавничу діяльність, посилити взаємодію академічної науки з освітянською сферою, сприяти вирішенню соціальних проблем науковців та оновленню кадрового складу наукових установ, поліпшувати сприйняття науки суспільством та підвищувати авторитет наукової праці.

Наприкінці хотів би зазначити, що вагоме значення для формування Плану заходів на 2019–2023 роки з реалізації Концепції мало проведення у жовтні минулого року спільного засідання Комітету Верховної Ради з питань науки і освіти та Президії НАН України, на якому було розглянуто питання щодо основних засад розвитку та державної підтримки Національної академії наук. У Плані заходів враховано й відповідні напрацювання робочої групи НАН України з підготовки пропозицій до проекту державної стратегії розвитку науки, технологій та інноваційної діяльності.

Дякую за увагу!

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик